

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

СЪВЕТ НА ЕВРОПА

ЕВРОПЕЙСКИ СЪД ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ГЪЛЪБ АТАНАСОВ с/у БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 73281/01)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

6 ноември 2008 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

06/02/2009 г.

Това решение може да претърпи корекции по формата.

По делото Гълъб Атанасов с/у България,

Европейският съд по правата на човека (пето отделение) в състав:

Райт Марусте, *председател*,

Карел Юнгвирт,

Ренате Йегер,

Марк Вилиджър,

Изабел Беро-Лефевр,

Миряна Лазарова Трайковска,

Здравка Калайджиева, *съдии*,

и Клаудия Вестердийк, *секретар на отделението*,

След обсъждане на заседание на състава на 7 октомври 2008 г.,

Постанови следното Решение, прието на същата дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е заведено по жалба (№ 73281/01) срещу Република България, с която гражданин на тази държава, г-н Гълъб Атанасов Атанасов („жалбоподателят“), е сезирал Съда на 5 януари 2001 г. по на основание член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“). Жалбоподателят е починал на 31 януари 2006 г. Неговите двама сина, господата А. и С. Атанасови, са изразили желанието да продължат да водят делото от негово име.

2. Заинтересованият и неговите наследници са представлявани пред Съда от адвокат Е. Недева от Пловдив. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от своя агент, г-жа М. Коцева от Министерство на правосъдието.

3. В жалбата жалбоподателят изтъква по-специално, че наложеното му временно задържане и домашен арест са били неоправдани и прекалено продължителни, че принудителното му настаняване в психиатрична клиника през август и септември 2000 г. е било незаконно, че той не е могъл да оспорва тази мярка пред съд и че не е имал правото на обезщетение по този повод.

4. На 7 април председателят на пето отделение е взел решение горната жалба да бъде съобщена на Правителството. Съгласно член 29 § 3 от Конвенцията е решено освен това жалбата да бъде разгледана едновременно от гледна точка на допустимостта и по същество.

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

A. Наказателни преследвания срещу жалбоподателя

5. Преди настъпването на събитията, които са предмет на спора, през 80-те години, жалбоподателят е бил осъждан за кражба и е излежал присъда лишаване от свобода. Бил е обект и на други преследвания, някои от които са били прекратени с мотива, че той е шизофреник, психическо заболяване което го прави неспособен да носи наказателна отговорност.

6. След 1990 г. заинтересованият пребивава няколко години в Германия. От там той е експулсиран на неуточнена дата.

7. На 27 юни 1999 г. двама жители на Пловдив са ограбени и убити в жилището си.

8. На 2 юли 1999 г. жалбоподателят е арестуван и временно задържан под стража с обвинение, че е извършил двете убийства. Основното обвинение срещу него в последствие е преквалифицирано в кражба утежнена с убийство.

9. В рамките на предварителното следствие са изслушани двадесетина свидетели, някои от които по няколко пъти. Следователят по делото разпорежда множество експертизи, включително аутопсии, изследвания на петна от кръв и кръвни проби, балистични анализи и психиатрични доклади за психическото здраве на заинтересования. Проведени са очни ставки и разпознаване. Събрани са и други доказателствени материали.

10. През 2000 г. в разглеждането на делото в продължение на няколко месеца се включват наказателни органи от различни нива поради, от една страна, формулираното искане от страна на заинтересования за трета психиатрична експертиза (параграфи 29–31 по-долу) и, от друга страна, поради различията, които се появили между разследващия и прокурорите по отношение на точната юридическа квалификация на обвиненията срещу жалбоподателя. На 27 декември 2000 г. Пловдивската окръжна прокуратура внася обвинителен акт срещу заинтересования в окръжния съд.

11. Гледането на делото в съда е започнало през януари 2001 г. В периода, през който жалбоподателят е лишен от свобода, са проведени три заседания. Първото, което се провежда на 19 февруари 2001 г., е прекратено поради отсъствието на някои от експерт психиатрите, които са преглеждали заинтересования. Следващото, по време на което са изслушани дванадесет свидетели и двадесет експерти, се провежда на 8 и 9 май 2001 г. Последното се провежда на 3 юли 2001 г.

12. С присъда от 4 юни 2003 г. Пловдивският окръжен съд оправдава жалбоподателя, отсъждайки, че не е установена достоверността на обвиненията, повдигнати срещу него.

13. На 29 декември 2003 г. пловдивският апелативен съд, сезиран от прокуратурата, отменя въпросната присъда, по-специално с мотива, че окръжният съд не е разгледал всички необходими доказателства, и връща делото.

14. Преследванията са отменени на неуточнена дата поради настъпилата на 31 януари 2006 г. смърт на жалбоподателя.

Б. Наложено лишаване от свобода на заинтересования и претърпяната от него хирургическа операция по време на тази мярка

15. След задържането му на 2 юли 1999 г. жалбоподателят е бил поставен в следствен арест по решение на следователя и прокурора, които въз основа на свидетелски показания и други доказателства са заключили, че съществуват основателни подозрения за участието му в извършените на 27 юни 1999 г. убийства.

16. Заинтересованият е бил задържан за неопределен срок в следствения арест в Пловдив. От 17 август до 28 септември 1999 г. той е бил настанен в психиатричната служба на медицинския факултет в София за извършване на психиатрични прегледи (параграфи 27 и 28 по-долу).

17. На непосочена дата, но преди март 2000 г., той е бил преместен в затвора в Пловдив.

18. Там, през март 2000 г., на непосочена дата, той преминава медицински преглед, който установява наличието на нарастване на слюнчестата жлеза. На 22 юни 2000 г., властите прехвърлят заинтересования в болницата за лечение на лишени от свобода в София с цел нарастването да бъде отстранено и да се анализира дали то е доброкачествено или злокачествено. Жалбоподателят е отказал да се подложи на тази операция и е върнат в затвора в Пловдив на 24 юни 2000 г.

19. През юни 2000 г., на непосочена дата, жалбоподателят обжалва своето задържане, изтъквайки, че то е неправомерно, че той е болен, че здравословното му състояние налага да бъде опериран незабавно и че вече няма никакъв риск да се укрие, да рецидивира или да възпрепятства разследването.

20. На 30 юни 2000 г., след като изслушва лично жалбоподателя и неговият адвокат, Пловдивският окръжен съд отхвърля въпросната жалба. За да се произнесе по този начин, той изтъква, че заинтересования преди това е бил осъждан за тежко умишлено престъпление, кражба, и че е бил обвинен в убийство, което дава

основание да се счита, че има риск от укриване или рецидив. Освен това, съдът отбелязва, че според медицинските експерти, жалбоподателя е можел да се оперира и да получи подходящото лечение в болницата за лечение на лишени от свобода в София.

21. Заинтересованият оспорва това решение, посочвайки, че е отказал хирургическа намеса в тази болница, която според него не е предлагала подходящата среда.

22. На 6 юли 2000 г. пловдивският апелативен съд решава да отмени временното задържане на жалбоподателя и да го постави под домашен арест. Той счита, че предвид доказателствата съществуват основателни причини той да бъде заподозрян и че първите съдии правилно са счели, че е налице реална опасност да се укрие от правосъдието или да рецидивира. Въпреки това съдът отчита здравословното състояние на жалбоподателя. Съдът отбелязва, че медицинските експерти считат, че той може да има тумор на слюнчестата жлеза, и преценява, че ще има по-добра възможност да избере желаното лечение, ако е под домашен арест.

23. След като е освободен, жалбоподателят иска разрешение да се подложи на хирургическа операция в пловдивска болница. Това разрешение му е дадено на 13 юли 2000 г. Операцията е осъществена на непосочена дата, но преди 26 юли 2000 г., дата на която заинтересования е могъл да напусне болницата.

24. През юли 2001 г. заинтересования моли да бъде отменена мярката домашен арест. Считайки, че продължителността на мерките срещу него рискува да надхвърли разумния срок, пловдивският апелативен съд приема молбата на 23 юли 2001 г. Жалбоподателят получава условно освобождаване на непосочена дата.

В. Принудителното настаняване на жалбоподателя в психиатрична болница с цел подлагането на прегледи

25. В рамките на наказателното преследване срещу жалбоподателя е било установено, че от 1984 г. той е болен от параноидна шизофрения и че е хоспитализиран в психиатрични заведения през 1985 г., 1986 г., 1988 г. и 1989 г.

26. Следователят по делото е разпоредил експертиза на психическото здраве на заинтересования, който е бил прегледан на 22 юли 1999 г. Основавайки се най-вече на анамнезата на жалбоподателя, посочените експерти считат че той е душевно болен.

27. Следователят разпорежда нова, по-прецизна експертиза, която поверява на по-разширена група експерти. За целта той разпорежда настаняването на заинтересования в психиатричното отделение на медицинския факултет в София.

28. Там жалбоподателят прекарва от 17 август до 28 септември 1999 г. след което е поставен под домашен арест. В доклада, който експертите предоставят на 19 октомври 1999 г., те заключават, че заинтересованият е засегнат от форма на шизофрения, но не е бил невменяем по смисъла на Наказателния кодекс. Докладът посочва, че престоят на жалбоподателя в болница е станал „при условията на временното му задържане“.

29. През януари 2000 г. и на по-късна дата заинтересованият и неговият адвокат настоятелно искат трета експертиза с мотива, че заключенията на двете предходни са противоречиви. Следователят отказва да се съобрази с това искане и жалбоподателят обжалва това решение. Накрая преследващите органи приемат искането на заинтересования с две решения, произнесени съответно на 15 и 20 март 2000 г.

30. На 13 юли 2000 г. прокурорът по делото посочва писмено на следователя, че не възразява да бъде назначена трета експертиза и че заинтересованият може да бъде настанен в психиатрична болница за най-много тридесет дни.

31. На 3 август 2000 г. следователят разпорежда трета експертиза, чието провеждане е поверено на комисия от единадесет експерти, и за целта настаняването на жалбоподателя в психиатричното отделение на Медицинския факултет в София за срок, който той оставя на експертите да определят. Въпросното разпореждане визира член 117 от Наказателно-процесуалния кодекс, разпоредба относно назначаването на експертизи, но не включва никакво позоваване на член 155 от същия кодекс (параграфи 34–37 по-долу).

32. Заинтересованият, който по това време е под домашен арест, прекарва двадесет и шест дни (от 8 август до 4 септември 2000 г.) в психиатричното отделение на Медицинския факултет в София. В доклада, който представят по-късно, осем от посочените експерти заключават, че вмняемостта на заинтересования никога не е била засегната въпреки психическото заболяване, от което той страдал, докато трима от експертите посочват, че той е невменяем по смисъла на Наказателния кодекс.

33. Експертите сигнализират освен това, че жалбоподателят е бил хоспитализиран във въпросното психиатрично отделение „под условията на домашен арест“ и че е спазвал „доста стриктно“ условията, които произтичат от това. Те посочват, че към края на своята хоспитализация той се показвал понякога нервен и е заявявал, че му е „омръзнало“, че ще се самоубие или че ще „взриви болницата“.

II. ПРИЛОЖИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО

А. Настаняването на лице в психиатрично заведение с цел да бъде подложено на прегледи

34. Приложимите законови разпоредби, действащи към момента на фактите, са в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) от 1974 г., който е отменен считано от април 2006 г.

35. В неговата редакция, приложена до 1 януари 2000 г., член 155 от НПК дава правото на прокурорите и съдилищата да настаняват задържано лице в психиатрично заведение с цел то да бъде подложено на прегледи. На практика подобна мярка е била взета от прокурорите на стадия на разследването и от съдиите, когато делото е било изпратено за разглеждане.

36. След 1 януари 2000 г., въпросният член е бил изменен. В новия си вариант той налага намесата на съдия при всички обстоятелства, както и други процесуални гаранции, ограничаващи включително и продължителността на хоспитализацията до тридесет дни (с възможност за еднократно подновяване).

37. Въпросният член е бил включен раздела на НПК, посветен на „мерките за процесуална принуда“, където фигурират различни разпоредби, регулиращи въпросните мерки, а именно задържане под стража, домашен арест, условно освобождаване, забрана да се напуска местоживеенето, настаняване в психиатрична болница и т.н. Всяка от тези мерки е обект на разпоредби със специфична редакция и структура и следователно те подлежат на независими правила. Структурата е идентично възпроизведена в НПК, който е в сила след април 2006 г.

38. Действащ през целия въпросен период, член 155 § 6 от НПК уточнява, че времето, през което лицето е било настанено в психиатрично заведение, се зачита като задържане под стража. От това следва, че лице, осъдено на лишаване от свобода, може да приспадне от своята присъда продължителността на своя престой в психиатрична болница.

39. Министерството на здравеопазването е издало циркуляр, съдържащ препоръки на вниманието на здравните работници, работещи с лица, принудително настанени в психиатрични заведения (Инструкция № 1 за дейността на здравните органи при настаняване на лица в психиатрични стационари по принудителен ред, ДВ бр.бр. 58/1981 г., 44/1991 г. и 48/2004 г.). Членове 4 и 5 от този текст уточняват, че лицата, задържани под стража, или тези, изтърпяващи наказание лишаване от свобода, трябва да бъдат настанени в заведения, предназначени за прием на задържани лица, и да бъдат под

затворнически режим. Там не се споменава нищо по отношение на лица под домашен арест.

Б. Жалбите срещу решенията на следователите и прокурорите

40. Съгласно член 181 от НПК от 1974 г. постановленията на следователите могат да бъдат оспорвани пред прокурорите. Решенията на последните са могли да бъдат оспорвани пред висшестоящия орган.

В. Законът за отговорността на Държавата (и общините) за вреди („ЗОДИОВ“)

41. По силата на член 2 § 4 от ЗОДИОВ, Държавата отговаря за вредите, причинени от прилагане от съда на принудителни медицински мерки, когато те бъдат отменени поради липса на законно основание. По силата на член 2 § 1 от закона, държавата дължи обезщетение на лицата, чието задържане под стража е било отменено поради липса на законно основание, задължение, което съдебната практика интерпретира като включващо изплащането на обезщетение в случай на оправдателна присъда или прекратяване на наказателното преследване. Подсъдните, които искат да получат обезщетение за вреди, причинени от органите на следствието, прокуратурата и съда и попадащи в приложното поле на ЗОДИОВ, не могат да действат въз основа на общото право, тъй като този закон е *lex specialis*, изключващ прилагането на общия режим на отговорност (вж. член 8 § 1 от този закон; реш. № 1370/1992 г. от 16 декември 1992 г., по г.д. № 1181/1992 г. на ВС IV г.о.).

ПО ПРАВО

I. ПРЕДВАРИТЕЛЕН ВЪПРОС

42. Съдът най-напред отбелязва, че жалбоподателят е починал след подаването на жалбата и че неговите двама синове са изразили желанието да продължат да водят делото (параграф 1 по-горе). Безспорно е, че последните имат качеството да продължат да водят делото на мястото на заинтересования и Съдът не вижда никакво основание да вземе различно решение (виж *Kozimor с/у Полша*, № 10816/02, §§ 25–29, 12 април 2007 г.; и *Луканов с/у България*, решение от 20 март 1997 г., Сборник 1997-II, § 35). Поради практически причини, настоящото решение ще продължи да определя г-н Гълъб

Атанасов като „жалбоподател“, въпреки че към днешна дата неговите двама синове трябва да бъдат считани като имащи това качество.

II. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЯТА ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 5 § 3 (ПРАВО ДА БЪДЕ СЪДЕН В РАЗУМЕН СРОК ИЛИ ОСВОБОДЕН ПО ВРЕМЕ НА ПРОЦЕДУРАТА)

43. Заинтересованият се жалва, че е бил обект на временно задържане и задържане под домашен арест, които са необосновани и изключително продължителни. Той вижда нарушение на член 5 § 3 който гласи:

„Всеки арестуван или лишен от свобода в съответствие с разпоредбите на параграф 1 с) на този член трябва своевременно да бъде изправен пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, и има право на гледане на неговото дело в разумен срок или на освобождаване преди гледането на неговото дело в съда. Освобождаването може да бъде обусловено от даването на гаранции за явяване в съда.“

44. Правителството оспорва тази теза.

А. По допустимостта

45. Съдът счита, че оплакването не е явно неоснователно по смисъла на член 35 § 3 на Конвенцията. Той отбелязва освен това, че не вижда никакъв друг мотив за недопустимост. Поради това жалбата следва да бъде обявена за допустима.

Б. По същество

1. Тези на страните

46. Жалбоподателят поддържа, че властите са пропуснали да уточнят причините, които са ги довели до решението да го лишат от свобода през 1999 г. Освен това, те са стигнали до извода за необходимостта от тази мярка единствено въз основа на тежестта на повдигнатите срещу него обвинения. В допълнение, продължителността на лишаването от свобода, което му е било наложено, е била прекалена и преследванията, на които е бил обект, в периода между юли и декември 1999 г. са били в неактивен период, по време на който той нито е бил разпитван, нито е бил призван да участва в делото по един или друг начин.

47. Правителството твърди, че лишаването от свобода, от което се оплаква жалбоподателят, е било оправдано и с разумен срок. То посочва, че властите са взели предвид здравословното състояние на

жалбоподателя и са изменили временното му задържане с домашен арест още през юли 2000 г. То подчертава, че след като е била наложена тази мярка, жалбоподателят е оставил да изтече цяла година, без да иска нейната отмяна, и че я е получил, когато я е поискал през юли 2001 г. Освен това се посочва, че е важно да се вземе предвид сложността на случая и усилията, които властите са положили във връзка с това дело по време на съответния период.

2. Преценка на Съда

48. Съдът отбелязва, че жалбоподателят е бил обект на временно задържане от 2 юли 1999 г. до 6 юли 2000 г. След това е поставен под домашен арест до 23 юли 2001 г. (параграфи 15–24 по-горе). В този случай (виж Данов с/у България, № 56796/00, § 80, 26 октомври 2006 г.) може да се заключи, че продължителността на лишаване от свобода, която трябва да се разгледа в съответствие с член 5 § 3 от Конвенцията, е две години и двадесет и един дни.

49. Наличието на обосновано подозрение за извършено престъпление на лице, лишено от свобода, по смисъла на член 5 § 1 с от Конвенцията, е условие *sine qua non* за законосъобразността на задържането под стража, но след известен период от време то вече не е достатъчно. В този случай Съдът трябва да установи дали другите мотиви, приети от съдебните власти, продължават да легитимират лишаването от свобода. Когато те се окажат „подходящи“ и „достатъчни“ той допълнително проверява дали компетентните национални власти са положили „особено старание“ при прилагането на процедурите (виж *Labita с/у Италия* [GC], № 26772/95, §§ 152–53, ЕСПЧ 2000-IV).

50. Съдът счита, че властите са се основавали на подходящи улики, за да заключат, че има действителни причини жалбоподателят да бъде заподозрян в убийството на двама души (параграфи 9, 15, 20 и 22 по-горе) и че последният не е представил доказателства в подкрепа на своето твърдение, че тази оценка е погрешна.

51. Съдът счита освен това, че като се имат предвид информацията, с които са разполагали за миналото на жалбоподателя, и тежестта на нарушенията, които му били предявени (параграфи 5–8, 20, 22 и 24 по-горе), от страна на властите не е било неоснователно да считат, че има реална опасност от укриване и рецидив. При тези обстоятелства краткият характер на оспорваната мотивация на решенията, които са предмет на спора, не е определящ (срв. *Кехайов с/у България* (déc.), № 41035/98, 13 март 2003 г.; и *Д.Е. и други с/у България* (déc.), № 44625/98, 14 ноември 2002 г.).

52. След това Съдът трябва да установи дали процедурата е била водена с необходимото старание. Съдът отбелязва, че заинтересованият не изтъква никакъв конкретен аргумент по

отношение на значителното забавяне, преписвано на властите, и се жалва основно от самата продължителност на лишаването му от свобода.

53. Напротив, Съдът отбелязва, че властите са се погрижили да адаптират мерките за съдебен контрол, наложени на жалбоподателя, към личното му състояние, причина, поради която той се е ползвал през половината от съответния период от домашен арест, вместо да бъде поставен в следствен арест (параграфи 15–24 по-горе). През юли 2001 г. те са зачели искането на жалбоподателя за отмяна на домашния арест (параграф 24 по-горе). Освен това Съдът отбелязва, че в хода на разследването са включени многобройни свидетели и експерти. Освен това, постъпките, предприети от заинтересования през 2000 г. за назначаване на трета психиатрична експертиза, са забавили процедурата с няколко месеца. Ако изглежда, че тя в действителност е отбелязала известно закъснение през 2000 г., поради причини, които само частично могат да се припишат на властите, Съдът отбелязва, че гледането на делото на жалбоподателя пред съда е започнало малко след това и че през останалия период, за който става дума, по време на който е проведено изслушване на свидетели и експерти, както и събирането на други доказателства (параграфи 5-11 и 29–31 по-горе), той се е развивал в кратки срокове.

54. Горните забележки дават достатъчни основания на Съда да заключи, че правото да бъде съден в разумен срок или освободен по време на производството, гарантирано от член 5 § 3 на Конвенцията, не е било нарушено по отношение на жалбоподателя.

II. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЯТА ЗА НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА ВЪВ ВРЪЗКА С ПРИНУДИТЕЛНОТО НАСТАНЯВАНЕ НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ В ПСИХИАТРИЧНА БОЛНИЦА

55. Като се позовава на член 5 §§1, 4 и 5, както и на член 13 от Конвенцията, жалбоподателят претендира, че настаняването му в психиатрична болница през август и септември 2000 г. за преминаване на прегледи е било незаконно и ненужно. Той освен това се жалва, че не е разполагал с ефективно средство за правна защита в това отношение.

56. Правителството оспорва тази теза.

57. Съдът счита, че тези оплаквания следва да бъдат разглеждани в контекста на член 5 §§ 1, 4 и 5 от Конвенцията, където приложимите разпоредби гласят:

„1. 1. Всеки има право на свобода и сигурност. Никой не може да бъде лишен от свобода, освен в следните случаи и по реда, предвидени от закона

(...)

с) законосъобразен арест или лишаване от свобода, с цел да се осигури явяване пред компетентния съгласно закона орган по обосновано подозрение за извършено престъпление, или когато задържането обосновано може да се смята за необходимо, за да се попречи на лицето да извърши престъпление или да се укрие, след като е извършило престъпление

(...)

е) законосъобразно лишаване от свобода, (...) на душевноболни лица, (...)

(...)

4. Всеки арестуван или лишен от свобода има право да обжалва законосъобразността на своето задържане в съда, който е задължен в кратък срок да се произнесе; в случай че задържането е неправомерно, съдът е длъжен да нареди незабавното освобождаване на задържаното лице

5. Всяко лице, арестувано или лишено от свобода в нарушение на изискванията на този член, има изпълняемо право на обезщетение.“

А. Тези на страните

58. Правителството поддържа, че мотивите на жалбоподателя са неприемливи, тъй като той не е изчерпал съществуващите вътрешноправни средства за защита. При всички положения то ги счита за неоснователни. По-специално, заинтересованият е пропуснал да оспори пред компетентния прокурор оспорваното разпореждане за настаняване в психиатрична болница. В допълнение той самият е изискал преглед. Впрочем, той се е въздържал от искане за обезщетение.

59. Оспорваното лишаване от свобода е било основано на решението за задържане под стража и домашен арест, взето по отношение на заинтересования, а не въз основа на разпореждането, с което той е бил принуден да премине психиатрични прегледи. Действащият към момента НПК е изисквал съдебно решение за настаняване в психиатрично заведение само за подсъдими, за които не са били в сила мерки за лишаване от свобода въз основа на други мотиви. Следователите и прокурорите са имали правото да настаняват в заведения от този вид лица под домашен арест или временно задържани лица с цел те да бъдат подложени на прегледи. При тази хипотеза, натоварените с провеждането на въпросните прегледи специалисти е трябвало да определят продължителността на хоспитализацията, както било и в конкретния случай.

60. Жалбоподателят отговаря, че дейността по обезщетяване не представлява подходящо средство за правна защита и че при всички случаи съответните разпоредби на българското право позволяват обезщетение само на вреди, причинени от настаняване в психиатрична болница, разпредено от съда. Той признава, че е можел да обжалва

разпореждането за настаняване пред прокурор, но изтъква, че подобно средство за правна защита би било също толкова неподходящо, тъй като Конвенцията изисква обжалване пред съд, когато става дума за незаконно лишаване от свобода.

61. Заинтересованият оспорва тълкуванието, дадено от Правителството на съответните разпоредби от българското право. Той твърди, че разпореждането на следователя за настаняването му в психиатрична болница е представлявало законово основание за лишаването от свобода, което той е понесъл по време на оспорвания период, а именно от 8 август до 4 септември 2000 г. Според него само съдия е можел да разпорежи подобна мярка по силата на член 155 от НПК, независимо от положението, в което се намирал подсъдимият. Разпореждането за поставяне под домашен арест не би могло да бъде валидно законово основание за оспорваното настаняване, тъй като този акт не би могъл да съдържа разрешението за прехвърляне на заинтересования в психиатрично заведение.

Б. Преценка на Съда

1. Относно допустимостта

62. Съдът отбелязва, че страните се противопоставят по някои точки от жалбите, засягащи съществуването на мотивите, изложени по-горе, но които могат също така да имат последици върху тяхната допустимост. Също така изглежда, че Съдът не може да се произнесе по отношение на въпроса дали жалбоподателят е изчерпал вътрешноправните средства за защита, без да установи дали, както последният претендира, изтърпяното от него лишаване от свобода по време на оспорвания период се основава на разпореждането на следователя от 3 август 2000 г., или както твърди Правителството, на съдебното разпореждане за домашен арест (параграфи 58 и 60 по-горе). Освен това, ако се окаже, че заинтересованият е приел своето настаняване в психиатрична болница, както изглежда твърди правителството, това би могло да има последици по отношение на допустимостта на мотивите на жалбата, формулирана на базата на член 5.

63. От това следва, че трябва да се присъедини разглеждането на въпросите, които поставят възраженията относно допустимостта, повдигнати от Правителството, към този за основателността на мотивите за жалба, които жалбоподателят е формулирал от гледна точка на член 5 §§1, 4 и 5 от Конвенцията във връзка с неговото настаняване в психиатрична болница през август и септември 2000 г.

64. В контекста на забележките на страните, Съдът счита освен това, че въпросните мотиви повдигат по отношение на Конвенцията

значителни фактически и правни въпроси, които изискват задълбочено разглеждане. Следователно те трябва да се обявят за допустими.

1. Относно основателността

а) Относно твърденията за нарушение на член 5 § 1

65. Що се отнася до аргумента на правителството, че жалбоподателят сам е изискал своето хоспитализиране, за да се подложи на прегледи, Съдът отбелязва, че той е искал само да му бъде направен психиатричен преглед (параграф 29 по-горе). При всички положения Съдът счита, че подобно искане само по себе си е недостатъчно, за да се заключи, че заинтересованият е пребивавал в психиатрична болница като доброволен пациент, а не като лице, лишено от свобода, по време на съответния период (виж, *mutatis mutandis*, *Storck c/у Германия*, № 61603/00, § 71–78, ЕСПЧ 2005-V). Обратното твърдение не би могло да бъде подкрепено от фактите по случая, тъй като жалбоподателят е бил третиран от болничния персонал като лице, лишено от свобода, и не му е било позволено да се прибере в дома си, когато реши (параграфи 31 и 33 по-горе). Поради това Съдът счита, че заинтересованият е бил лишен от свобода.

66. Мотивите на заинтересования се отнасят основно до предполагаемата незаконосъобразност на разпореждането на следователя, издадено на 3 август 2000 г. и което предписва трансфера на жалбоподателя от дома му, където е под домашен арест, в психиатрична болница, където е настанен в продължение на двадесет и шест дни, за да премине прегледи.

67. Съдът най-напред трябва да установи дали оспорваната законосъобразност се отнася изключително до мястото, режима и условията за лишаване от свобода на жалбоподателя, въпроси, които не произтичат от член 5 на Конвенцията, но които могат да попаднат в обхвата на членове 3 и 8 на този инструмент (виж *Laventis c/у с. Латвия*, № 58442/00, §§ 63 и 64, 28 ноември 2002 г.; и *Bollan c/у Обединеното кралство (déc.)*, № 42117/98, 4 май 2000 г.) – или пък е от естество да повлияе на съответствието на лишаването от свобода на заинтересования с изискванията на член 5.

68. Съдът отбелязва, че оспорваното разпореждане не е целяло да промени правното основание на лишаването от свобода на заинтересования и законовите ограничения, с които то се придружава. Трябва също така да се изтъкне, че болничният персонал изрично признава, че жалбоподателят е бил под режим на домашен арест (параграфи 31 и 33 по-горе).

69. В същото време Съдът припомня, че забраната за произвол, която е присъща за всички разпоредби на Конвенцията, предполага, че по смисъла на Конвенцията лишаването от свобода е законосъобразно

единствено при условие че съществува известна връзка между, от една страна, изтъкнатите мотиви за разрешеното лишаване от свобода и, от друга страна, мястото и режима на задържане (виж, *mutatis mutandis*, *Ashingdane c/у Обединеното кралство решение от 28 май 1985 г.*, серия А № 93, § 44). Лишаването от свобода трябва също така да бъде съобразено с общите цели на член 5, а именно защитата на лицата срещу произвола при лишаване от свобода (виж, *mutatis mutandis*, *Ангелова c/у България*, № 38361/97, § 154, ЕСПЧ 2002-IV).

70. В решението си по делото *Mancini c/у Италия* (№ 44955/98, ЕСПЧ 2001-IX), Съдът заключава, че е налице нарушение на член 5 в случай, в който на двама подсъдими незаконосъобразно е било наложено временно задържане в продължение на десет дни, въпреки наличието на законосъобразно разпореждане, предписващо домашен арест. По това дело Съдът отхвърля аргумента на обжалващото правителство, според което не се поставя въпрос от гледна точка на член 5, и подчертава, че има съществена разлика между естеството на мястото за задържане според това дали става въпрос за обществено заведение или частно жилище. За разлика от домашния арест, задържането в заведение за лишаване от свобода предполага включването в една обща структура за строг контрол от страна на властите на основните аспекти на ежедневието живот (*ibid.*, §§ 13–26).

71. В конкретния случай, въпреки че правното положение на заинтересования не е било променено, е очевидно, че естеството и строгостта на ограниченията на свободата, които са му били наложени в болничната среда, би трябвало да бъдат много различни от тези, произтичащи от домашния арест. В допълнение, като се има предвид неговата специфичност и потенциални ефекти върху психологическото и физическо благосъстояние на засегнатото лице, задържането в психиатрична болница трябва да бъде придружено с особени процесуални и материални гаранции, адаптирани към този тип лишаване от свобода. В делата, поставящи под въпрос настаняването в психиатрично заведение, Съдът винаги е интерпретирал Конвенцията в този смисъл (виж *Storck c/у Германия*, цитирано по-горе, и *Върбанов c/у България*, № 31365/96, ЕСПЧ 2000-X; виж също *R.L. и M.-J.D. c/у Франция*, № 44568/98, 19 май 2004 г., където Съдът косвено приема, че задържането на заподозряно лице и изпращането му в психиатрична болница повдига отделни въпроси относно законосъобразността от гледна точка на букви с) и е) от член 5 § 1 от Конвенцията.

72. Като се има предвид горното, поради факта, че замяната на домашен арест с настаняване в психиатрична болница променя значително естеството на задържането, както и поради състоянието на жалбоподателя през въпросния период, Съдът счита, че въпреки законосъобразността на задържането под домашен арест, наложено на заинтересования, въпросът за съответствието с вътрешното право и

Конвенцията на прехвърлянето и принудителното настаняване на жалбоподателя в психиатрична болница не се отнася единствено за условията на задържане, а засяга и законосъобразността на лишаването от свобода по смисъла на член 5 § 1. Поради това Съдът счита, че има основания за разглеждането на този въпрос.

73. За целите на член 5 § 1, законосъобразността на лишаването от свобода предполага най-напред подобна мярка да бъде в съответствие с вътрешното право, както и с целите на позволените ограничения в съответните букви на тази разпоредба (виж горе цитираното *Storck c/у Германия*, § 111 ; и *Raf c/у Испания*, № 53652/00, § 53, 17 юни 2003 г.).

74. Наложеният на жалбоподателя домашен арест се анализира като лишаване от свобода, предназначено да позволи явяването му пред компетентните съдебни власти, за да отговаря за нарушение, и попада в обхвата на член 5 § 1, буква с) от Конвенцията. Психическото заболяване от което заинтересования е страдал през този период, налага оценка на психическото му състояние (параграфи 8, 15 и 25-33 по-горе). Съдът счита, че временно задържане или домашен арест съгласно предвиденото в член 5 § 1, буква с), може много добре да се усъществи със законосъобразно предписано настаняване в психиатрична болница, целящо да определи дали психическото здравно състояние на подсъдимия може да повлияе на неговата наказателна отговорност по отношение на престъпленията, в които той е обвинен. Лишаването от свобода може да се оправдае с множество мотиви, изброени в член 5 § 1 (виж, *mutatis mutandis*, *X c/у Обединеното кралство*, решение от 5 ноември 1981 г., серия А № 46, стр. 17–18, §§ 36–39).

75. Що се отнася до съответствието на оспорваната мярка от вътрешното право, основният въпрос е дали българският Наказателно-процесуален кодекс е изисквал съдебно решение за принудителното настаняване на жалбоподателя в психиатрична клиника.

76. В контекста на информацията с която разполага, Съдът не е убеден от аргумента на Правителството, според който това не е било необходимо, включително защото неговата интерпретация на съответните разпоредби от НПК не съответстват с тяхната редакция и структура (параграфи 34–38 по-горе). Освен това Правителството не е представило решение или друг елемент в състояние да подкрепи неговата теза, според която редакцията на член 155 от НПК не се е прилагала по отношение на подсъдни лишени от свобода.

77. При тези обстоятелства Съдът счита, че преместването на жалбоподателя от неговото жилище в психиатрична болница е било незаконосъобразно по отношение на вътрешното право, тъй като не се е основавало на валидно решение, прието от компетентен орган.

78. На това основание Съдът заключава, че настаняването в психиатрична болница, наложено на жалбоподателя, е довело до нарушаване на член 5 § 1 от Конвенцията.

б) Относно твърденията за нарушение на член 5 § 4

79. Българското право не предвижда обща процедура *habeas corpus* и оспорваното решение за настаняване на жалбоподателя в психиатрична клиника за да му се направят прегледи е било взето от следователя и заинтересованият е можел да го обжалва само пред преследващите власти (параграф 40 по-горе). Член 5 § 4 от Конвенцията гарантира на задържаните или арестувани лица възможността за обжалване пред съд (виж *Winterwerp с/у Нидерландия, решение от 24 октомври 1979 г.*, серия А № 33, § 60). Същото се отнася и до лицата под домашен арест (виж *Вачев с/у България № 42987/98*, § 70, ЕСПЧ 2004-VIII (извлечения)).

80. Вярно е, че както е направил в следствие с успех (параграф 24 по-горе), жалбоподателят е могъл да оспорва пред правосъдието, по време на своето настаняване в психиатрична болница, решението от 6 юли 2000 г., с което апелативният съд е разпоредил домашен арест. Елементите, с които разполага, не позволяват на Съда да спекулира по въпроса дали жалбоподателят е щял да бъде освободен от психиатричната болница, където е бил настанен „при условията на домашен арест“ (параграфи 31–33 по-горе) в случай на отмяна на тази мярка от съд и условното му освобождаване по време на настаняването му там.

81. При всяко положение Съдът констатира, че определението за поставяне под домашен арест, издадено от апелативния съд на 6 юли 2000 г., не представлява достатъчно правно основание за оправдаване на по-късното му настаняване в психиатрична болница (параграфи 65–71 по-горе). От това следва, че съществуването на съдебен контрол на правомерността на това решение не предоставя на жалбоподателя правото на контрол на законосъобразността с естеството и обхвата, изисквани от член 5 § 4 от Конвенцията. Тази разпоредба гарантира правото на преглед на спазването на всички процесуални изисквания и изисквания по същество за целите на „законосъобразността“ по смисъла на Конвенцията при лишаване от свобода (виж *Николова с/у България [GC]*, № 31195/96, § 58, ЕСПЧ 1999-II). В случая, дори ако заинтересованият би оспорил домашния си арест по време на настаняването му в психиатрична болница, съдилищата, компетентни да разгледат неговата жалба, не биха били компетентни да контролират законосъобразността на разпореждането на следователя, издадено на 3 август 2000 г., и като следствие, законосъобразността на настаняването на жалбоподателя в психиатрична болница.

82. От тук следва, че е налице нарушение на член 5 § 4.

в) Относно твърденията за нарушение на член 5 § 5

83. Тъй като настаняването на жалбоподателя в психиатрична болница нарушава член 5 §§ 1 и 4 от Конвенцията (параграфи 77 и 81 по-горе), петият параграф от тази разпоредба е бил приложим, така че заинтересованият е трябвало да разполага във вътрешен план с право за обезщетяване за нанесени вреди.

84. Съдът отбелязва, че приложимите разпоредби, тези на ЗОДИОВ, предвиждат присъждането на обезщетение при някои хипотези на лишаване от свобода, произтичащи от отменено решение или разпоредба поради „липса на законно основание“ във вътрешното право (параграф 41 по-горе). Ако заинтересованият би обжалвал пред прокурор разпореждането за настаняване, издадено от следователя на 3 август 2000 г., то би могло да бъде отменено поради противопоставяне на член 155 от НПК. Въпреки това не е сигурно, че тази отмяна би била допустима за целите на ЗОДИОВ, тъй е било известно, че жалбоподателят е бил правомерно поставен под домашен арест по време на своето настаняване в психиатрична болница (параграфи 22–24 и 31–33 по-горе). Във всеки случай, правото на обезщетение, предвидено в член 2 § 4 от ЗОДИОВ, може да бъде приложено само при принудително медицинско лечение, разпоредено от съдия, а не от следовател, и Правителството не е доказало, че тази разпоредба е могла да бъде приложима в случая (параграфи 41 и 57 по-горе). То не споменава и че заинтересованият е можел да реагира въз основа на общото право относно отговорността за вреди.

85. Съдът припомня, че изпълняемото право на обезщетение, определено в член 5 § 5, трябва да бъде гарантирано в достатъчна и сигурна степен (виж *N.C. с/у Италия* [GC], № 24952/94, §§ 49 и 52, ЕСПЧ 2002-X) и счита, че жалбоподателят не е разполагал с това право по вътрешноправния ред.

86. С оглед на това е налице нарушение на тази разпоредба.

3. Относно възраженията на Правителството по същество

87. Горните заключения водят до отхвърлянето от страна на Съда на позоваването на съображенията за недопустимост, повдигнати от Правителството. По-специално той счита, че при отсъствието на възможност за съдебно обжалване на настаняването в психиатрична болница, жалбоподателят не може да бъде считан като неизчерпал съответните вътрешноправни средства за защита с мотива, че не е оспорил пред прокурор разпореждането на следователя, издадено на 3 август 2000 г. (параграфи 62 и 63 по-горе).

III. ОТНОСНО ДРУГИТЕ ТВЪРДЕНИЯ ЗА НАРУШЕНИЯ НА КОНВЕНЦИЯТА

88. Жалбоподателят се жалва, в контекста на член 3, че не е получил подходящите медицински грижи за лечение на кистата, открита в слюнчестата му жлеза. По отношение на член 5 § 1 той твърди, че при ареста му на 2 юли 1999 г. не е имало никаква писмена заповед и че той не се е основавал на мотивирано решение на властите относно подозренията, че е извършил престъпление. Позицията му се базира на член 5 § 3, той твърди, че не е бил представен пред съдия веднага след ареста му.

Относно допустимостта

89. Като се имат предвид всички елементи, с които разполага, и поради това, че изложените мотиви за жалба излизат извън неговата компетентност, Съдът счита, че не е налице каквото и да било нарушение на правата и свободите, изброени в Конвенцията и протоколите към нея.

90. Следователно тези допълнителни мотиви са явно неоснователни и следва да бъдат отхвърлени в съответствие с член 35 §§ 3 и 4 от Конвенцията.

IV. ОТНОСНО ПРИЛАГАНЕТО НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

91. По смисъла на член 41 от Конвенцията,

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевшата страна.“

A. Вреди

92. Жалбоподателят предявява иск за 8 000 EUR за морални вреди, които са му били причинени от настаняването му в психиатрична болница, за да премине прегледи, и несъществуването на вътрешно изпълняемо право за обезщетение.

93. Правителството не коментира тази точка.

94. Съдът счита, че нарушението на член 5 §§ 1, 4 и 5, което констатира в настоящия случай, са нанесли неудобства на заинтересования. Като се имат предвид всички конкретни обстоятелства и по-специално процесуалното естество на пропуските, които са в основата на споменатите нарушения, той счита, че

отпускането на сумата от 2 000 EUR представлява достатъчно справедливо обезщетение за вредите, понесени от жалбоподателя.

Б. Разходи

95. Жалбоподателят иска също 1 800 EUR като хонорари, изплатени за представителството му пред Съда, както и 45 и 15 EUR, представляващи респективно разходи за превод и пощенски разходи (или общо 1 860 EUR). Той представя копие от хонорарен договор с адвокатата си, както и бележки, доказващи респективно плащането на споменатите хонорари и изложените разходи за превод и пощенски разходи.

96. Правителството не формулира никакъв коментар по този въпрос.

97. Съгласно съдебната практика на Съда жалбоподател може да получи възстановяване на разходите си единствено при условие че може да се удостовери тяхната реална стойност, тяхната необходимост и разумният им размер. В случая, като се имат предвид елементите, с който разполага, както и гореспоменатите критерии, Съдът счита за разумно да приеме изцяло претендираната от заинтересования сума.

В. Мораторна лихва

98. Съдът счита за уместно да базира мораторната лихва върху лихвения процент по пределното кредитно улеснение на Централната европейска банка, увеличена с три процентни пункта.

С ТЕЗИ МОТИВИ СЪДЪТ ЕДИНОДУШНО

1. Прилага към въпросите по същество възражението за недопустимост на жалбите на жалбоподателя относно неговото настаняване в психиатрична болница през август и септември 2000 г., повдигнато от Правителството, и го отхвърля след преглед по същество;
2. Приема за допустими мотивите за жалба почиващи на: i) член 5 § 3 що се отнася до правото на жалбоподателя да бъде съден в разумен срок или да бъде освободен по време на производството; и на ii) член 5 §§ 1, 4 и 5 що се отнася до настаняването на заинтересования в психиатрична болница през август и септември 2000 г.;
3. Обявява жалбата за недопустима в останалата ѝ част ;

4. Постановява, че не е налице нарушение на член 5 § 3 от Конвенцията;
5. Постановява, че е налице нарушение на член 5 § 1 от Конвенцията;
6. Постановява, че е налице нарушение на член 5 § 4 на Конвенцията ;
7. Постановява, че е налице нарушение на член 5 § 5 на Конвенцията;
8. *Постановява*
 - а) че Държавата ответник трябва да изплати едновременно да двамата синове на жалбоподателя, в срок от три месеца от деня, в който решението стане окончателно в съответствие с член 44 § 2 на Конвенцията, 2 000 EUR (две хиляди евро) за морални вреди плюс всички евентуално дължими суми за лихви, както и 1 860 EUR (хиляда осемстотин и шестдесет евро) за разходи, плюс всяка сума, която може да се дължи за данъци, конвертирани в български лева по курса на деня на плащане;
 - б) след изтичането на този срок и до изплащането им, тези суми ще бъдат олихвявани с проста лихва с лихвеният процент по пределното кредитно улеснение на Централната европейска банка, валиден през този период, увеличен с три процентни пункта;
9. Отхвърля искането за справедливо обезщетение в останалата му част.

Съставено на английски и френски език, след това съобщено писмено на 6 ноември 2008 г. в приложение на член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия ВЕСТЕРДИЙК

Райт МАРУСТЕ

Секретар

Председател